

ekonomiska, sociala och politiska skäl omöjlig identifieras med fysiokraternas produktiva klass».

Begge bind har fyldige kilde- og litteraturoversigter, disputatsen tillige engelsk resumé.

Fridlev Skrubbeltrang

Margit Mogensen: Fæstebønderne i Odsherred. Studier over sociale og økonomiske forhold ca. 1750–1800. Skrifter udgivet af Lokalthistorisk Afdeling nr. 4, Kbh. 1974. 1+212 s.

Nævnte afhandling fremtræder som en omarbejdet og forkortet udgave af en specialeopgave fra foråret 1972. Der gives ikke nogen begrundelse for, at en væsentlig del af det oprindelige speciale, der også omfattede en gennemgang af husmændenes kår, er udeladt; men den foreliggende afhandling vil alene gennem en analyse af gårdfæsternes forhold i et afgrænset område af landet føje »en brik« til den almindelige landbrugshistorie i tidsrummet. Senere fremgår det, at undersøgelsen nærmere vil koncentrere sig om forskelle og ligheder mellem kronbønder og private godsboender.

Desværre giver forfatteren ikke nogen nærmere begrundelse for netop dette emnes interesse, ligesom den geografiske og tidsmæssige afgrænsning alene synes begrundet i det overleverede kildemateriale. At forfatteren ikke får sin undersøgelse relateret til den eksisterende forskningstradition og ikke fortæller læseren, hvilke økonomiske og sociale forhold det kan have interesse at måle og belyse, er så meget mere beklageligt, som der hersker stor mangel på konsekvent gennemførte mikroøkonomiske studier fra 1700-tallets landbrugshistorie.

Gennemgangen bliver følgelig en teoriløs opremsning af enkeltkilders udsagn om bøndernes forhold af yderst uegal værdi. På trods af forfatterens åbenbare grundighed og kendskab til de enkelte kilder, må man herudover desværre konstatere, at undersøgelsens konkrete resultater på grund af den statistiske indregning af tilkøbt gods midt i perioden (se s. 15 og 16, ¼ af hele det behandlede materiale) må betvivles, og at forfatterens generelle konklusion, s. 192, burde have været usagt, da den overhovedet ikke kan belægges gennem den foreliggende undersøgelse.

Finn Stendal Pedersen

Torgny Lindgren: Banko- och Riksgälds-revisionerna 1782–1807. Studia Historica Upsaliensia 72, Almqvist & Wiksell, Uppsala, 1975. 202 s.

I sidste halvdel af det 18. århundrede foregik der i Sverige en række spændende pengepolitiske eksperimenter, hvis økonomisk-teoretiske implikationer og betydning for den generelle økonomiske udvikling i Sverige har været analyseret af adskillige forfattere. Den foreliggende afhandling tager i modsætning til disse analyser sit udgangspunkt i de politiske forhold omkring nogle af de vigtigste institutioner i tidens pengehistorie, nemlig stændernes forsøg på en politisk kontrol med den svenske centralbank efter realisationen af 1776 og med udstedelsen af rigsgældssedler fra 1789.

Det skete i begge tilfælde ved, at der af stænderne blev udpeget revisorer, som i forbindelse med rigsdagene foretog en gennemgang af de pågældende institutioners embedsførelse siden sidste rigsdag, og afhandlingen består af en detaljeret gennemgang af instrukserne for disse revisorer, den del af deres arbejde, der omfatter de mere politisk betonedede aspekter af lånevirkksomhed og seddeludstedelse, og drøftelserne på grundlag af revisorenes rapporter.

For så vidt angår bankrevisionen er gennemgangen af dennes virksomhed mere refererende end egentlig analyserende, hvilket formodentlig hænger sammen med, at revisorernes beretninger i almindelighed var meget positive i deres bedømmelse af bankens virksomhed med at gennemføre realisationen af 1776 og derfor kun gav anledning til få spændingsmomenter mellem kongemagt og stænder.

Anderledes store konfliktmuligheder var der i forholdet til rigsgældskontoret, og de politiske aspekter kommer derfor stærkest frem i den del af kapitel III, hvor denne del af revisionsvirksomheden undersøges. Det forekommer dog, som om de politiske sider hos revisorerne i afhandlingen opfattes i et meget snævert perspektiv. Bag den indstilling, som revisorerne havde, ligger ikke blot et modsætningsforhold til kongemagten hos et flertal af de udpegede revisorer, men også en økonomisk politisk indstilling, som for et flertal indtil omkring 1803 trak i retning af at favorisere en indskrænkning af betalingsmiddel-mængden og at modarbejde devalueringer som led i en vækstfremmende politik. Dette aspekt undersøges først efter 1803, da en ny indstilling kom frem i revisionsarbejdet, og interessen i afhandlingen samles da mere om, at revisorerne nu mere end tidligere tiltog sig en selvstændig rolle i forhold til rigsdagen.

De nævnte politiske forhold er de centrale i bogen, men den bringer derudover en opregning af de folk, der udpegedes til revisorer af de enkelte stænder. Det vises, at de udvalgte hørte til hver enkelt stands højeste sociale lag, men det fremgår ikke helt klart, om der menes højest i forhold til standen som helhed eller i forhold til standens repræsentanter ved rigsdagene.

Endelig er to kapitler helliget spørgsmålet, i hvilket omfang man i samtiden anså det for passende at offentliggøre tal fra stats- og bankregnskaber. Dette forhold belyses ved samtidige henvisninger til England – og et enkelt citat fra Necker, men situationen i 1789 kunne måske med fordel have været set i et større perspektiv, idet det er en diskussion, som føres i de fleste europæiske lande i disse år, selv i et hidtil så lukket land som Rusland, og baggrunden er formodentlig at finde i forholdene i Frankrig, specielt den opsigt, som det vakte, da dette lands statsregnskab for 1781 blev offentliggjort i meget detaljeret form. Bogens behandling af den svenske diskussion viser, at denne var stærkt af-dæmpet sammenlignet med flere andre landes, og resultaterne med hensyn til offentlig-gørelse blev da også ret små.

Hans Chr. Johansen

Helga Schultz: Soziale und politische Auseinandersetzungen in Rostock im 18. Jahrhundert. Abhandlungen zur Handels- und Sozialgeschichte herausgegeben von der Han-sischen Arbeitsgemeinschaft der Historiker-Gesellschaft der Deutschen Demokrati-schen Republik Band XIII, Verlag Hermann Böhlau Nachfolger, Weimar, 1974. 184 s. Kr. 74,75.

Rostock-historikeren Helga Schultz vil med sin disputats fra 1974 om kampen om råd-styret i Rostock i årene 1748–88 bidrage til skildringen af, hvad der betegnes som »die Krise der feudalen Ratsverfassung«. Hendes bog er en på et explicit marxistisk historie-syn funderet skildring af det »senfeudale« Rostocks erhvervsmæssige og sociale struktur i det 18. årh., byens hermed sammenhængende skarpe sociale og politiske modsætninger og dens deraf bestemte politisk-administrative struktur, som i slutningen af det 18. årh. desuden var genstand for en lang og forbitret politisk-retslig kamp mellem på den ene side de mecklenborgske hertuger, som fra gammel tid havde en højhedsret over byen, og på den anden side byens råd, som udøvede et vidtgående selvstyre.